

Waldemar Rozynekowski

Św. Stanisław BM patron kościołów parafialnych w diecezji włocławskiej

---

Studia Włocławskie 9, 369-376

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WALDEMAR ROZYNKOWSKI

**ŚW. STANISŁAW BM
PATRON KOŚCIOŁÓW PARAFIALNYCH
W DIECEZJI WŁOCŁAWSKIEJ**

Pamięć o świętych zajmuje bardzo ważne miejsce w Kościele. Przez pierwsze wieki wspomniano przede wszystkim świętych męczenników, natomiast od IV wieku dynamicznie rosła liczba tzw. świętych wyznawców. Pamięć o świętych miała zawsze przede wszystkim charakter patronalny, tzn. chrześcijanie szukali u nich ochrony, opieki, pośrednictwa, wstawiennictwa itd. Stąd też od słowa patron pochodzi określenie opieki świętych nad konkretnymi obiektami sakralnymi, czyli patrocinia (inaczej wezwania)¹.

Prawdopodobnie najwcześniej utrwaliły się patrocinia dla świętyń, którym zaczęto ich udzielać już od IV w. Wezwanie wiązało się ściśle z relikwiami, jakie umieszczano w ołtarzu świątyni. Kościoły, które nie posiadały relikwii, poświęcano najczęściej Chrystusowi (wydarzeniom z Jego życia lub tajemnicom wiary). Zwyczaj nadawania patrociniów stał się powszechny od VII w.²

Trzeba podkreślić, że analiza patrociniów i wyciąganie na ich podstawie wniosków należy do zagadnień trudnych³. Wynika to między innymi z dwóch powodów. Po pierwsze, dlatego że często nie możemy prześledzić całej historii wezwań, szczególnie nieudokumentowane są ich początki. Po drugie, prawdopodobnie w części przypadków nie znamy nigdy do końca przyczyn, dla których obierano takiego a nie innego świętego patrona. Na pewno byli oni związani z osobą lub grupą fundatorów nowego miejsca kultu, ale o bliższych przyczynach najczęściej nie wiemy.

Tytuł (wezwanie) kościoła był zwykle ogłaszany przez biskupa podczas alokucji, tzn. uroczystego ceremoniału, który odbywał się w czasie konsekracji kościoła. Moment ten miał nie tylko duże znaczenie jako uroczysty wyraz kultu świętego, ale pociągał za sobą także skutki praw-

ne⁴. Wezwania należy zaliczyć do jednych z trwalszych elementów tworzących parafie. Potwierdza to także zapis w obowiązującym dzisiaj prawie kanonicznym: „Każdy kościół powinien mieć swój tytuł, który nie może być zmieniony po dokonaniu poświęcenia kościoła” (kan. 1218)⁵.

Znanym zjawiskiem były jednak zmiany wezwań. Związane to było ze zniszczeniami świątyń w czasie działań wojennych, pożarów, epidemii itd. Odbudowywane świątynie były na nowo konsekrowane i przy tej okazji nadawano im czasami inne patrocinium. Niejednokrotnie to nowe wezwanie odzwierciedlało popularność danego kultu w konkretnej epoce, a niekiedy związane było z kolejnym fundatorem świątyni. Znacznie częstszym jednak zjawiskiem towarzyszącym gruntownym odbudowom świątyń oraz ich remontom było dodawanie współpatronów⁶.

* * *

Powyższe spostrzeżenia dotyczą także kościołów noszących wezwania św. Stanisława. Święty ten stawał się patronem lub współpatronem przebudowywanych lub budowanych od fundamentów nowych świątyń. Zdarzało się także, że wybierano go jako orędownika dla kościołów przejmowanych po protestantach po II wojnie światowej.

Dotychczasowe badania w Polsce nad patrociniami św. Stanisława nie należą do wyczerpujących, chociaż w ostatnich latach można zauważyć na tym polu coraz większe zainteresowanie. Do zintensyfikowania tych badań przyczyniły się na pewno jubileuszowe obchody pamięci męczennika w 2003 i 2004 r.⁷

Z obliczeń dokonanych na podstawie wykazu parafii w Polsce z końca 2001 roku wynika, że św. Stanisław patronował 283 parafiom. Przypomnijmy, że w naszym kraju było wtedy 9886 parafii, co oznacza, że patrocinium Męczennika nosiło 2,9% kościołów parafialnych⁸.

Wezwania św. Stanisława spotykamy we wszystkich diecezjach w Polsce. Wyjątek stanowi tylko diecezja bizantyjska, co wydaje się jednak zrozumiałym. Trudno wnioskować, aby jakaś diecezja wybijała się szczególnie w liczbie wezwań biskupa męczennika. Obecnie najwięcej kościołów parafialnych przywołujących postać św. Stanisława posiada diecezja tarnowska (16). Powyżej dziewięciu znajduje się w diecezjach: płockiej (15), przemyskiej (15), krakowskiej (13), częstochowskiej (12), kieleckiej (12), poznańskiej (12), sandomierskiej (12), kaliskiej (11), łomżyńskiej (11), wrocławskiej (11) oraz łowickiej (10). Jak widać w większości są to diecezje Polski południowej i środkowej.

Jak widać w grupie diecezji, w których spotykamy najczęściej patronium św. Stanisława, znajduje się także diecezja włocławska. Przyjrzyjmy się bliżej parafiom, w których spotykamy takie wezwanie⁹.

Wezwanie św. Stanisława nosi kościół parafialny w Białkowie w dekanacie kolskim. Początki parafii sięgają średniowiecza (przed 1416 r.). Wydaje się wielce prawdopodobnym, że kościół parafialny od początku nosił to właśnie wezwanie¹⁰. Wezwanie pozostawiono po wzniesieniu nowego kościoła w końcu XVIII w.¹¹

Wezwanie męczennika nosi także kościół parafialny w Brodni w dekanacie warckim. Parafia posiada genezę średniowieczną i jest wielce prawdopodobne, że kościół od początku był pod wezwaniem św. Stanisława. Informacje o takim wezwaniu spotykamy w wizytacji z lat 1635–1636¹². Wezwanie zachowano pomimo licznych przebudowań kościoła w XVI i XIX wieku¹³.

Średniowieczną genezę posiada na pewno wezwanie kościoła parafialnego w Brześciu Kujawskim. Pierwotny kościół parafialny w miejscowości posiadał jednak wezwanie św. Piotra i Pawła. Wezwanie św. Stanisława pojawiło się w związku z lokacją miasta oraz nową fundacją kościelną, które uczynił książę Kazimierz, syn Konrada Mazowieckiego¹⁴. Informacje o wezwaniu spotykamy w wizytacjach z XVI wieku¹⁵. W nowożytnych wizytacjach jako współpatronowie pojawiają się także święci Piotr i Paweł¹⁶. Nie mamy jednak wątpliwości, że kult najstarszych orędowników Brześcia został zdominowany przez św. Stanisława. Wezwanie męczennika zachowano pomimo upadku świątyni, a następnie jej gruntownej odbudowy w XIX w. Geneza wezwania związana była na pewno z obecnością księcia Kazimierza na uroczystościach kanonizacyjnych św. Stanisława w Krakowie w 1254 r. Książę kujawski wpisał się w pierwsze pokolenie propagatorów kultu męczennika. Ten sam książę uczynił go zapewne także patronem kaplicy zamkowej¹⁷.

Obecność patronalna św. Stanisława w parafii Bytów, w dekanacie piotrkowskim, sięga początku XX w. Chociaż dzieje kościelne miejscowości genezą sięgają już średniowiecza, to jednak dopiero budowa nowego kościoła w latach 1904–1908 związała ten obiekt z Męczennikiem. Genezy wezwania należy upatrywać w ówczesnej popularności tego świętego oraz jak się wydaje także w osobie biskupa diecezji kujawsko-kaliskiej, Stanisława Zdzitowieckiego (1902–1927), któremu patronował męczennik. On sam zresztą konsekrował obiekt dnia 30 IV 1908 r.¹⁸

Najmłodszą parafią, której patronuje na terenie diecezji św. Stanisław, jest parafia w Dobrem w dekanacie radziejowskim. Miejscowość

należała do 1980 r. do parafii Krzywosądz. Dnia 3 listopada tegoż roku powołano tu do istnienia samodzielny ośrodek duszpasterski. Dnia 1 II 1981 r. bp Jan Zaręba erygował tu samodzielną parafię, której patronem został św. Stanisław. Świątynia została poświęcona 8 maja 1983 r.¹⁹

Prawdopodobnie średniowieczną genezę posiada obecność patrocinium św. Stanisława w parafii *D r u ż b i n* w dekanacie szadkowskim. Parafia została erygowana na przełomie XIV i XV wieku. Pierwotny kościół nie przetrwał jednak do dnia dzisiejszego. Zachowany do dzisiaj pochodzi z lat 1630–1635. Jest fundacją biskupa krakowskiego Jakuba Zadzika. On też był ofiarodawcą relikwii tegoż świętego²⁰. Pojawienie się relikwii wskazuje na jednoznaczny ich związek z wezwaniem. Ich obecność może sugerować także, że kościół był od początku pod patronatem św. Stanisława. Potwierdza to w pewnej mierze informacja o takim wezwaniu w wizytacji z lat 1635–1636²¹. Gdyby miała miejsce zmiana wezwania, to z dużym prawdopodobieństwem odnotowano by to w wizytacji spisanej przecież krótko po wzniesieniu nowego kościoła lub św. Stanisław byłby tylko współpatronem kościoła. Są to oczywiście tylko przypuszczenia i nie można do końca odrzucić, że wezwanie św. Stanisława pojawiło się dopiero w związku z budową nowego kościoła i sprowadzeniem relikwii w latach trzydziestych XVII wieku.

Kolejnym kościołem związanym z kultem św. Stanisława jest świątynia w *K r a m s k u* w dekanacie konińskim. Trudno powiedzieć, czy świątynia od początku nosiła wezwanie męczennika. Geneza ośrodka religijnego sięga oczywiście średniowiecza. Wiemy o konsekracji kościoła w 1601 roku. Wtedy na pewno świątynia otrzymała wezwanie św. Stanisława²². Kościół zachował takie wezwanie mimo jego gruntownej przebudowy w XIX wieku²³.

Parafia w *M a l a n o w i e* w dekanacie tureckim istniała na pewno na początku XVII wieku. W wizytacji z lat 1603–1607 podano, że kościół był pod wezwaniem św. Stanisława²⁴. Patrona zachowano pomimo przebudowań i budowy nowych kościołów. Obecny kościół został konsekrowany 5 listopada 2000 r. Kamień węgielny pochodzi ze Skałki w Krakowie. Obecnie jako współpatron parafii występuje św. Mikołaj²⁵. Trudno powiedzieć, jaka jest tego geneza.

Parafia w *M o d z e r o w i e* w dekanacie izbickim została erygowana w 1591 roku. Do tego czasu miejscowość należała do parafii w Izbiicy. Kiedy w 1595 r. kościół był konsekrowany, nadano mu wezwanie Wniebowzięcia NMP²⁶. Nie wiadomo jednak dlaczego po pewnym czasie zaczęto używać tytułu innego, mianowicie św. Stanisława. Być może

związane to było dopiero z budową w końcu XVIII wieku nowego kościoła²⁷.

Kult św. Stanisława jako współpatrona świątyni znajdujemy także w parafii W i ł a m ó w w dekanacie uniejowskim. Parafia posiada genezę średniowieczną (XIV wiek). Najstarsza zachowana wizytacja z lat 1635–1636 podaje, że kościół był pod wezwaniem św. Mateusza²⁸. Być może wezwanie to sięga swoją genezą średniowiecza. Patrocinium uległo jednak zmianie. Było to prawdopodobnie związane z budową nowego kościoła na początku XVIII wieku. Wizytacja z 1761 r. podaje, że świątynia nosiła wezwanie biskupów św. św. Stanisława i Wojciecha²⁹. Takie wezwanie przetrwało do dnia dzisiejszego³⁰.

Jedną z najmłodszych parafii w diecezji włocławskiej, której patronuje św. Stanisława znajduje się także we W ł o c ł a w k u. Została ona erygowana przez biskupa Stanisława Zdzitowieckiego 2 II 1922 r. Była to druga parafia we Włocławku – pierwotną od średniowiecza stanowiła parafia św. Jana Chrzciciela. Nowa parafia została inkorporowana do Stowarzyszenia Księży Charystów. Świątynia została konsekrowana w 1958 r. przez bpa Antoniego Pawłowskiego³¹. Trudno powiedzieć, co zadecydowało o wyborze patrona. Być może nawiązano tu do niewielkiego kościółka właśnie pod wezwaniem św. Stanisława, który istniał we Włocławku od II połowy XV wieku. Został on wzniesiony na miejscu drugiej romańskiej katedry włocławskiej. Po różnych kolejach losu został on rozebrany w 1818 r.³² Poza tym patrocinium Świętego mogło wynikać z inspiracji biskupa Stanisława Zdzitowieckiego oraz ówczesnej popularności męczennika.

Patrząc na powyższe zestawienie widzimy, że wezwanie biskupa krakowskiego nadawano kościołom parafialnym od średniowiecza po lata współczesne. Najczęściej pojawiało się patrocinium św. Stanisława w okresie nowożytnym W części przypadków jego obecność związana była z budową nowych lub gruntownym przebudowaniem starych świątyń, którym nadawano nowego patrona lub współpatrona w osobie polskiego męczennika. Wydaje się także, że w niektórych przypadkach nie bez znaczenia w wyborze tego wezwania była osoba biskupa.

Zaprezentowane kościoły parafialne noszące patrocinium św. Stanisława nie oddają oczywiście całego zjawiska występowania wezwania. Interesującego nas patrocinium trzeba szukać także w nieistniejących lub podupadających kościołach (kościół, które straciły swoją rangę) oraz w świątyniach zakonnych.

W pierwszym wypadku dotykamy kościoła w P r z y p u ś c i e. Przypomnijmy jednak, że kościół ten nosił wezwanie św. Stanisława. Zasad-

nym jest jednak pytanie: czy było ono pierwotne? Informacje o wezwaniu spotykamy w zachowanych zapiskach powizytacyjnych z XVI wieku, np. w 1598 r. czytamy, że kościół posiadał patrocinium: „*Tituli S. Mariae Magdalenae et S. Stanislai in Maio*”³³. Jak widać spotykamy tu współpatronkę – Marię Magdalenę. Jej kult musiał być żywotny, skoro np. w wizytacji z 1594 r. przy wezwaniu kościoła wymieniono tylko jej osobę³⁴. Poza tym, jeżeli spotykamy podwójne wezwanie, to jej osoba pojawia się na pierwszym miejscu. Właściwie trudno będzie rozstrzygnąć, które wezwanie było pierwotne. Wydaje się, że pojawienie się kultu męczennika mogło być związane z promocją jego osoby w środowisku książąt kujawskich, głównie księcia Kazimierza. Nie zapominajmy, że to właśnie jego trzecia żona, Eufrozyna, nadała w 1274 r. Przypustowi prawa miejskie³⁵.

Wezwanie św. Stanisława nosiły także kościoły w: Rzeczycy (obecnie miejscowość w parafii Zadzim w dekanacie szadzkowskim)³⁶, w Wistce Szlacheckiej (obecnie parafia Smólnik w dekanacie wrocławskim drugim)³⁷, był współpatronem nowo wybudowanego w 1581 r. kościoła w Konecku (ówcześnie dekanat raciązski, obecnie bądkowski)³⁸.

Wezwanie św. Stanisława nosi do dnia dzisiejszego poddominikański kościół w Sieradzu. Warto mu poświęcić kilka zdań. W średniowieczu w trzech miejscowościach świątynie dominikańskie otrzymały jako patrona polskiego męczennika: Lublin, Sieradz oraz Warka. Poza tym w dwóch przypadkach biskup męczennik był współpatronem świątyń, mianowicie w Łęczycy oraz w Raciborzu. Wszystkie świątynie, których był on głównym patronem zostały zbudowane w bardzo krótkim czasie po ogłoszeniu biskupa krakowskiego świętym. W przypadku interesującego nas Sieradza, klasztor był fundacją księcia Kazimierza, syna Konrada Mazowieckiego ok. 1250 roku. Świątynia dominikańska została ukończona ok. 1260 roku³⁹. Tak więc genezy wezwania kościoła sieradzkiego należy upatrywać na pewno w osobie fundatora i jego bliskich związkach z kultem św. Stanisława.

* * *

Tych kilka uwag na temat wezwania św. Stanisława nie wyczerpuje oczywiście zagadnienia charakterystyki kultu świętego męczennika przez pryzmat wezwań kościołów parafialnych w diecezji wrocławskiej. Ukazuje jednak jego bogactwo i może się stać przyczynkiem do dalszych szczegółowych badań nad tym zagadnieniem.

PRZYPISY

¹ J.B. Lehner, *Patron*, w: *Lexikon für Theologie und Kirche*, Bd. 8, 1963, kol. 187–189; A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, w: *Słownik starożytności słowiańskich*, pod red. G. Labudy, Z. Stiebera, t. 4, Warszawa 1970, s. 44; J.H. Becker, *Patrocinium*, w: *Handwörterbuch zur Deutschen Rechtsgeschichte*, Bd. 3, 1984, kol. 1564–1568; A. Angenendt, *Patron*, w: *Lexikon des Mittelalters*, Bd. 6, 1993, kol. 1806–1808; A. Witkowska, *Titulus ecclesiae. Wezwania współczesnych kościołów katedralnych w Polsce*, Warszawa 1999, s. 49–58.

² A. Gieysztor, J. Szymański, *Patrocinia*, poz. cyt., s. 44; M. Heinzelmann, *Translationsberichte und andere Quellen des Reliquienkultes*, w: *Typologie des sources du moyen âge occidental*, t. 33, 1979, s. 24n.; P.A. Sigal, *Reliques, pèlerinage et miracles dans l'église médiévale (XI–XIII siècles)*, „Revue d'histoire de l'Eglise de France”, 76(1990), s. 193–199.

³ Zob. J. Rajman, *Sredniowieczne patrocinia krakowskie*, Kraków 2002, s. 5–191 rec.: D. Kurzawa, „Nasza Przeszłość” 102(2004), s. 489–492. Przedstawiono tam złożoność zjawiska wezwań i wynikających z tego trudności badawczych.

⁴ P. Sczaniecki, *Sacramentum dedicationis. Obrzęd poświęcenia kościoła i jego znaczenie w dziedzinie religijnej, obyczajowej i kulturalnej na podstawie źródeł polskich z XII wieku*, Lublin 1979, s. 86–97.

⁵ *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984, s. 480–481.

⁶ Por. A. Witkowska, *Titulus ecclesiae*, dz. cyt., s. 55.

⁷ Zob. M. Spórna, *Kult św. Stanisława w diecezji krakowskiej w świetle patrocinów do 1529 r.*, „Folia Historica Cracoviensia” 7(2000), s. 55–66; J. Rajman, *Sredniowieczne patrocinia krakowskie*, dz. cyt., s. 185n.; W. Rozynkowski, *Św. Stanisław patron kościołów parafialnych w Polsce, w: Święty Stanisław w życiu Kościoła w Polsce. 750-lecie kanonizacji*, pod red. A.A. Napiórkowskiego, Kraków-Skałka 2003, s. 318–329; *Kult św. Stanisława na Śląsku (1253–2003)*, pod red. A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 2004.

⁸ W. Rozynkowski, *Św. Stanisław...*, art. cyt., s. 320–325. Zestawienie sporządzone na podstawie: *Wykaz parafii w Polsce 2001*. Stan na 31.12. 2001 r., Warszawa 2001. Daty podane w nawiasach oznaczają przede wszystkim okres erygowania parafii. W niektórych przypadkach podawano jednak przypuszczalne daty nadania wezwania, tak więc nie są one tożsame z początkiem ośrodków religijnych. Zestawiona datacja posiada w tabeli raczej charakter dopełniający i na pewno znaczna ich część wymaga szczegółowej weryfikacji. Zob. także wielkości podane w: A. Witkowska, *Titulus ecclesiae*, dz. cyt., s. 217.

⁹ Przy omawianiu przyjęto układ alfabetyczny.

¹⁰ Takie wezwanie podaje wizytacja z 1608 r. S. Librowski, *Repertorium akt wizytacji kanonicznych dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej*, cz.1, z. 1, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” (ABMK) 28(1974), s. 120.

¹¹ *Diecezja włocławska 2000*, Włocławek 2001, s. 289–290.

¹² S. Librowski, *Repertorium...*, poz. cyt., s. 135; S.M. Zajączkowski, *Uwagi nad dziejami wsi Brodnia koło Sieradza (do początków XVII wieku)*, „Acta Univ. Lodzensis. Folia Arch.” 18(1994).

¹³ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 654–656.

¹⁴ Tamże, s. 154; Z. Guldón, *Lokacje miast kujawskich i dobrzyńskich w XIII–XIV w.*, „Ziemia Kujawska” 2(1968), s. 21.

¹⁵ Zob. *Monumenta historica dioecesis Wladislaviensis* (MHDW), fasc. 11, 1891, s. 33; fasc. 19, 1900, s. 92.

¹⁶ W. Kujawski, *Repertorium ksiąg wizytacyjnych diecezji kujawsko-pomorskiej przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*, cz. 1, ABMK 68(1997), s. 126.

¹⁷ MHDW, fasc. 20, 1901, s. 11.

¹⁸ S. Muznerowski, *Bytoń na Kujawach*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 3(1909), s. 236–250; *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 444–447.

¹⁹ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 468–470.

²⁰ Tamże, s. 548–549.

²¹ S. Librowski, *Repertorium...*, poz. cyt., s. 137.

- ²² Zob. wizytacje z początku XVII w.: S. Librowski, *Repertorium...*, poz. cyt., s. 124.
- ²³ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 356.
- ²⁴ S. Librowski, *Repertorium...*, poz. cyt., s. 111.
- ²⁵ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 619–621.
- ²⁶ MHDW, fasc. 20: 1901, s. 118; W. Kujawski, *Repertorium ksiąg wizytacyjnych diecezji kujawsko-pomorskiej przechowywanych w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku*, cz. 1, ABMK 68(1997), s. 142; tamże, cz. 2, z. 1, ABMK 71(1999), s. 167, 223.
- ²⁷ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 251–252.
- ²⁸ S. Librowski, *Repertorium...*, poz. cyt., s. 136.
- ²⁹ Tamże, cz. 1, z. 2, ABMK 29(1974), s. 125. Przypomnijmy, że na pocz. XVIII w., w l. 1700–1706, biskupem kujawskim był Stanisław Szembek. Został on później arcybiskupem gnieźnieńskim.
- ³⁰ *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 646–647.
- ³¹ W. Frątczak, *Kościół rzymskokatolicki we Włocławku w Drugiej Rzeczypospolitej*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, pod red. J. Staszewskiego, t. 2, Włocławek 2001, s. 231–232; *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 103–105.
- ³² MHDW, fasc. 22, 1903, s. 166; W. Kujawski, *Włocławek w czasach nowożytnych i jego dzieje kościelne*, w: *Włocławek. Dzieje miasta*, dz. cyt., t. 1, Włocławek 1999, s. 237–238.
- ³³ MHDW, fasc. 21, 1901, s. 128.
- ³⁴ Tamże, fasc. 23, 1907, s. 5.
- ³⁵ J. Mitkowski, *Kazimierz (ok. 1211–1267)*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław 1966–1967, s. 277; Z. Guldón, *Lokacje miast kujawskich...*, art. cyt., s. 26.
- ³⁶ MHDW, fasc. 11, 1891, s. 43; fasc. 16, 1898, s. 54; fasc. 22, 1903, s. 142.
- ³⁷ Tamże, fasc. 20, 1901, s. 142; *Diecezja włocławska 2000*, dz. cyt., s. 117–119.
- ³⁸ MHDW, fasc. 19, 1900, s. 62. Pojawienie się współpatrona związane zapewne z bpem Stanisławem Karnkowskim.
- ³⁹ A. Grzybkowski, *Wczesnogotycki kościół i klasztor dominikański w Sieradzu*, Warszawa 1979, s. 117; W. Kujawski, *Kościelne dzieje Sieradza*, Włocławek 1998, s. 84–86; W. Rozynkowski, *Święci patronowie kościoła dominikanów w Gdańsku. Wokół średnio-wiecznych wezwań dominikańskich w Polsce*, w: *Dominikanie. Gdańsk – Polska – Europa*, pod red. D.A. Dekańskiego, A. Gołębniaka, M. Grubki, Gdańsk – Pelplin 2003, s. 233–237.